

BOKROS LAJOS

A közteherviselés félreformja

Az új esztendő első hónapjában elterjedt a hír, hogy a kormány adóreform kidolgozására szánta el magát. Mind a Pénzügyminisztérium, mind pedig a közigazgatás összhangjának javításáért felelős (korábbi) tárca nélküli miniszter boszorkánykonyháiban magas lángon hevítették a különböző színű keverékeket, de a főzet összetételéről, tömegéről és minőségéről sokáig nem tudtunk meg semmit. Ez nem csoda, ha tekintetbe vesszük, hogy a főszakács és a kukták között a mai napig komoly vita folyik azon, hogy a különböző hozzávalókból mennyi áll rendelkezésre, hány főre készüljön az étel, és mekkora edényre van szükség annak elkészítéséhez.

Manapság, amikor adóreformon mindenki elsősorban adócsökkentést ért, akkor természetesen igen fontos, hogy mekkora a „kötségvetési mozgástér”, vagyis az adóbevételek kiesésének megengedhető maximális mértéke. Ebből a szempontból vadul röpködnek a számok; egyesek mindössze 100–200 milliárd forintot tartanak elengedhetőnek, mások 500 milliárdot, sőt ezt meghaladó összeget is elképzelhetőnek vélnek. Nem tekintve most azt, hogy sokan összekeverik vágyaikat a valósággal, érdemes leszögezni, hogy adóreformra még akkor is van lehetőség, ha a költségvetési mozgástér kicsi. Ráadásul a mozgástér bővíthető a költségvetési kiadások csökkentése révén. Ez utóbbihoz azonban a közteherviselés körén messze túlmutató reformokra lenne szükség, és úgy tetszik, hogy a mai kormány ezt nem hajlandó vállalni.

Ideális vagy optimális adórendszer?

Ahogy az írás címe is sugallja, szeretnék szebben és főleg pontosabban fogalmazni. Amikor adóreformról beszélünk, akkor érdemes a kérdéskört olyan szélesre tágítani, hogy az érintsen minden olyan lényegi összefüggést, amit az állampolgárok az adott témához szorosan odatartozónak tekintenek. Ezért teszem föl úgy a kérdést, hogy milyen legyen a társadalmi közteherviselés mértéke és szerkezete. Még pontosabban: a társadalom egyes csoportjai, egyénei milyen mértékben és milyen formákban (milyen elvonási csatornákon keresztül) járuljanak hozzá a közkiadásokhoz, akár azokhoz, amelyek hasznából való részesedésük nem függ hozzájárulásuk mértékétől (pl. közbiztonság, honvédelem), akár pedig azokhoz, ahol van ilyen kapocs (pl. öregségi nyugdíj). Ebből a szempontból köztehernek tekintek minden közhatalmi alapon kikényszerít­tett, tehát kötelező hozzájárulást, akár adónak, akár társadalombiztosítási járuléknak, vagy bármi másnak is nevezzük azt. Ezt azért teszem, mert az állampolgár a közös kasszához való nem önkéntes hozzájárulás vonatkozásában nem tesz érdemben különbséget az elvonások fajtái között; ami az állami költségvetésbe folyik be, az mind fiskális teher.

Amikor adóreformról beszélünk, legalább burkoltan felmerül a kérdés, hogy vajon van-e ideális, mindenki számára elfogadható, tértől és időtől függetlenül jól működő adórendszer? Mert ha van, akkor nyilván ezt kellene a reform révén megközelíteni. Ha viszont nincs ilyen, ideálisnak mondható adórendszer, akkor jóval bonyolultabb a probléma.

Könyvtárnyi szakirodalom és legalább százéves tapasztalat bizonyítja, hogy tértől és időtől független, ideális adórendszer nincs, legfeljebb olyan, amit adott helyen és pillanatban optimálisnak, legjobbnak lehet tekinteni. Mi ennek a mércéje? Éppen az, hogy az állampolgárok mekkora hányada képes vele „barátságosan” együtt élni, megfizetve tehát az

érvényes adórendszer alapján rájuk kirótt összes közterhet. Optimális adórendszer az, ahol az adócsalás és az adóelkerülés minimális és az állampolgárok közössége saját személyes magatartásával (vagyis nem a szónoklatok szintjén) elutasítja azt. Miután azonban a gazdaság és a társadalom szerkezete változik, gyakran változhat az is, amit a társadalom a lehető legigazságosabb közteherviselés mértékéről és arányairól gondol. Teljességgel kitérültek világunkban más országok gyakorlata (lásd például az egykulcsos személyi jövedelemadó terjedését) ugyancsak alapvetően befolyásolhatja a társadalomnak nemcsak a mindennapi magatartását, hanem a kívánatos adózásról alkotott elképzeléseit is. Márpedig a tudat „anyagi erővé” válik, valamely korábban optimálisnak tekintett adórendszerrel való együttműködés értékalapjai elkophatnak. Még inkább így van ez a rendre lázas gyermekbetegségek sokaságával küszködő, nyers demokráciákban, hiszen itt korábban sohasem volt olyan adórendszer, amit az állam polgárai valaha is optimálisnak tartottak volna.

Munka, versenyképesség, szolidaritás

Meg kell határozni azokat az alapvető értékeket, amelyekre felépíthető a közteherviselés adott pillanatban és adott helyen optimálisnak elfogadható rendje. Ezek az értékek a mai Magyarországon a munka, a versenyképesség és a szolidaritás. Már most leszögezem: ebben a sorrendben.

Talán furcsa, hogy a munkát megkísérlem összekötni az adózással, hiszen a mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy a munkából származó jövedelem bármiféle megadóztatása eleve ellentmond a munkára való ösztönzésnek. Érdemes megfontolni azonban a következőket:

Piacgazdaságban az adózásnak alapvetően két fajtája van, a jövedelmek (beleértve a tárgyasult jövedelmet, a vagyont) és a forgalom (mindenfajta adásvétel) közterhelése. Az első csoportba tartozó elvonásokat közvetlen, a másodikba sorolhatókat pedig közvetett adóknak hívjuk. Az elnevezés alapja az, hogy miközben nyilvánvalóan mindenféle adó végső soron valamilyen jövedelmet terhel, és abból fizetendő, az elvonás a közvetlen adók esetében a megszerzett vagy tárgyasult jövedelmet közvetlenül terheli, azzal arányos (pl. személyi vagy vállalati jövedelemadó, vagyonadó), a közvetett adóknál az elvonás a forgalommal arányos (pl. áfa, jövedéki adó), és nem függ az adásvételben részt vevő adóalanyok jövedelmétől.

Jövedelmet nemcsak munkával, hanem tőkével (földdel) is lehet szerezni; minden tőkejösség (vagy azzá nem feltétlenül váló vagyontárgy) ugyancsak adóztatható. Nem az a baj, hogy a munkajövedelem adóztatása önmagában ellentétes a munkára való ösztönzéssel. Az alapvető kérdés az, hogy a munkajövedelmek adóterhelése milyen mértékű a tőkejövedelmekéhez képest. A munkára való ösztönzés tekintetében nem pusztán és nem is elsősorban a munkajövedelmek adóterhelésének saját mértéke, hanem jóval inkább a nem munkajövedelmek terheléséhez viszonyított aránya a fontos.

A legfontosabb megvizsgálandó kérdéskör a közvetlen adók szerkezete, abszolút mértékeik és ezek egymáshoz viszonyított aránya. Magyarország ebben a tekintetben hallatlanul elavult és munkára egyáltalán nem ösztönző közvetlenadó-rendszerrel bír. Mindennap tapasztaljuk ennek végzetes következményeit. Nem csak arról van szó, hogy hazánk gazdasága alig növekszik és így kezd lemaradni nemcsak Nyugat-Európától, hanem immár a balti és a visegrádi országoktól is. A nehézségek tartós alapja, hogy az Európai Unióban nálunk az egyik legalacsonyabb a munkaképes korú (15-64 éves kor közötti) lakosság részvétele a társadalmilag szervezett, pénzbeli jövedelmet létrehozó, így adóztatható tevékenységekben. Kevesen vesznek részt a társadalmilag szervezett munkában, még kevesebben fizetnek adót! Hazánk tízmillió lakosából kevesebb mint négymilliónak van bejelentett munkahelye, ahol elvileg adó alá vonható személyi jövedelem keletkezik. Ráadásul a minimálbéren foglalkoztatottak nem kötelesek fizetni személyi jövedelemadót, ami a 3,9 millió dolgozóból

levesz újabb 1,6 milliót. Nálunk a lakosság kevesebb mint egynegyede fizet adót közvetlenül munkából szerzett jövedeleméből! (Ez nyilvánvalóan nem összeegyeztethető a társadalmi szolidaritás követelményével sem.)

Ha egy társadalomban ilyen kevesen fizetnek valamely adófajtát, akkor ettől a kevéstől sokat kell elvonni ahhoz, hogy a szóban forgó adónak egyáltalán értelme legyen. Nem véletlen, hogy Magyarországon a munkából származó és bejelentett jövedelem növekedésével párhuzamosan meredeken magasodik az SZJA-elvonás. Hiába alacsony az induló kulcs, az alacsonyan tartott és rendszeresen nem emelt sávhatárok következtében már az alsó középosztálybeli jövedelmek is hamar a magasabb adókulcsok alá kerülnek. A 2006 végén ideiglenesen bevezetett szolidaritási adó ráadásul a személyi jövedelemadó határkulcsát 40 százalékra emelte, ami – nevével ellentétben – egyáltalán nem fejez ki semmiféle önkéntes társadalmi közérzületet, hanem kizárólag az adóztatható jövedelmek után kétségbeesetten kapkodó állam többletbevételi étvágyának viszonylag kényelmesen kielégíthető módját. Bizonyítja ugyanakkor, hogy bevezetése kapcsán a kormány nem gondolt arra, hogy a hazai SZJA-rendszer már korábban is ellentétes volt mind a munkára ösztönzés, mind a versenyképesség, mind a szolidaritás elvével. Ez a szolidaritás gúnynevű adófajta ezeket az értékeket csak tovább rombolta.

Adóék

A munkára való ösztönzés mellett alapvető versenyképességi tényezőnek tekinthető a munkából származó jövedelmek terhelésének másik szokásos módja, a társadalombiztosítási járulékok.

Mindazokban az országokban, ahol az elmúlt évtized adóreformjai során bevezették az egykulcsos személyi jövedelemadót, jórészt változatlanul maradt a társadalombiztosítási járulékok alanyainak köre és a fizetés mértéke. Ez láthatóan sokat levon az egykulcsos SZJA bevezetésének hozadékából.

A munkaerő versenyképességét – annak termelékenység, hatékonysága, az általa előállított termék minősége, a termék előállítása során hozzáadott érték nagysága mellett – mindenekelőtt a teljes (bruttó) bérköltség határozza meg. A teljes bérköltségbe beleszámít mind a személyi jövedelemadó, mind pedig a társadalombiztosítási (és egyéb kötelező) járulékok teljes összege.

Az adózással foglalkozó szakirodalom adóéknek hívja azt a hányadost, ami a nettó bérre rakódó összes közteher és a teljes bérköltség arányát fejezi ki. Ennek a mutatónak azért van jelentősége, mert piaci magatartásformáló tényező; alapvetően befolyásolja mind a munkáltató, mind a munkavállaló viselkedését. A dolgozót elsősorban a nettó bér, a ténylegesen kézhez kapott jövedelem érdekli, míg a munkáltatót a bruttó bérköltség.

Hazánkban az adóék rendkívül magas. Átlagos, 24 százalékos SZJA-terhet figyelembe véve és a 32 százalékos munkaadói, illetve a 17 százalékos munkavállalói járulékkal, továbbá a tételes egészségügyi hozzájárulás valamiféle átlagával számolva, az adóék mértéke 56 százalék. Azoknál az állampolgároknál, akik szolidaritási adót is fizetnek, ez az érték felmegy 66 százalékra, ami azt jelenti, hogy tőlük az adórendszer a bruttó bérköltségnek megfelelő jövedelem kétharmadát elvonja, az ő foglalkoztatásuk a munkaadó számára háromszor annyiba kerül, mint amennyi jövedelmet végül kézhez kapnak. Az adóéknek ezzel a magas értékével, ami egyébként már a középosztálybeli jövedelmek zömét is sújtja, semmiképp sem lehet több munkára ösztönözni a dolgozókat és több munkahely teremtésére sarkallni a munkaadókat. Épp ellenkezőleg, szinte mindenki abban lesz érdekelt, hogy járulékfizetőből járadékos legyen, hogy minél hamarabb átugorjon a közterheket viselők szűk

köréből a pénzbeli juttatásokat élvezők igen tág körébe. Nemzetközi mércével mérve azután az ilyen drága munkahely csak kivételképpen lehet versenyképes. De mindjárt hozzáteszem, hogy semmiképpen nem felel meg a társadalmi szolidaritás elvének sem, ha a társadalom fele lényegében nem visel semmiféle közterhet (nincs 50 százalék szegény az országban), ezen felül további egynegyede alig fizet, míg a maradék egynegyed hihetetlen mértékű terhet kénytelen cipelni. Nem véletlen, hogy ez az utolsó negyed, ha teheti, minden eszközt megragad a saját munkájára és abból származó jövedelmére rakódó közterhek mérséklése végett.

A közteherviselés mai rendje ellentmond mind a munkára való ösztönzés, mind a versenyképesség, mind pedig a társadalmi szolidaritás elvének.

A közteherviselés reformjának irányai

A fentiekből logikusan következik, hogy az adórendszer reformját nem az SZJA-kulcsok és -sávok igazításával kell kezdeni, noha természetesen arra is feltétlenül szükség van.

A közteherviselés reformjának alapvető vonulatát az alábbi lépések szigorúan összehangolt együttese alkotja:

- 1) a közterhet viselők körének szélesítése, az adóalapok növelése;
- 2) a kivételek, kedvezmények további erős szűkítése, megszüntetése;
- 3) az adótorzítás kiküszöbölése, a közterhek mértékeinek egységesítése;
- 4) a jövedelemarányos teherviselés emelkedő meredekségének enyhítése;
- 5) végül és utolsósorban a formális adókulcsok határértékének csökkentése.

Haladéktalanul meg kell szüntetni a minimálbér utáni adómentességet. A Medgyessy-kormány intézkedései közül talán ez volt a leginkább káros. Mind az azonnali rombolás, mind pedig a jövőbeni fejlődés végzetes torzítása maximálisra sikeredett. Ezzel a lépéssel ugyanis sikerült azonnal csaknem megfelelni a korábbi adófizetők körét, egyszersmind félelmetesen erőssé varázsolni a minimálbéren való foglalkoztatás iránti ösztönzést. Ez az intézkedés tipikus példája volt a lehető legkevésbé hatékony közpolitikának, amikor vélt vagy valós szociális problémát nem a szociálpolitika területén, hanem a közteherviselés, az adózás hatókörén belül igyekeztek megoldani, nem tekintve azt, hogy az adórendszer torzításával a társadalom jóval nagyobb árat fizet mind a versenyképesség, mind a szolidaritás tekintetében.

Tovább szigorítandó a korkedvezményes nyugdíjazás lehetősége, alaposan és rendszeresen felülvizsgálendő a rokkantnyugdíjasok állapota, fékezendő a rokkantnyugdíjat élvezők számának szaporodása. Ma Magyarországon sok százezerre tehető azok száma, akik korkedvezményes- vagy rokkantnyugdíj-járadékosok, jelentős részük dolgozik is, de inkább nem bejelentett és adó alá nem vonható jövedelmet termelő munkakörökben. Ez a legélesebb vonal, amit a közteherviselés mai, igen torz rendszere tartalmaz: könnyű belépés a járadékos világba, nulla készítés a járulékfizetők közösségében maradásra. A feje tetejére állt logikát meg kell fordítani. Magyarország társadalmának túlnyomó többségét abban kell (anyagilag és erkölcsileg egyaránt) érdekeltté tenni, hogy minél tovább és minél eredményesebben vegyen részt azokban a tevékenységekben, ahol munkajövedelméhez képest elfogadható mértékben és emelt fővel hozzájárul a közterhek viseléséhez is!

A 18 éven aluli népesség kivételével minden magyar és letelepedett uniós állampolgár – beleértve az összes nyugdíjast is – fizessen egészségbiztosítást. Tarthatatlan, hogy miközben kevesek több jogcímen is (egészségbiztosítási járulék és tételes egészségügyi hozzájárulás) hihetetlenül sokat fizetnek, a társadalom fele (egyetemisták, nyugdíjasok, munkanélküliek, kisgyermeket nevelők stb.) „legális potyautas”, vagyis a törvény erejénél fogva eleve nem köteles fizetni semmit az egészségügyi ellátásért. Ez hihetetlenül torz és kényszerű szolidaritást tükröz amellet, hogy minden olyan állampolgárt,

aki nem tud elugrani a járulékfizetés előtt, ennek legalább a minimalizálásában tesz érdekeltté. Az egészségbiztosítási járulék kötelező jellegénél fogva adónak minősül, de egyáltalán nem mindegy, hogy ki fizeti, illetve, hogy milyen az arány a tételes hozzájárulás és a szolidaritási alapon fizetendő többletjáradék között. Itt az arányokat célszerű megfordítani. A 18 éven aluli népességet kivéve kívánatos lenne, hogy mindenki fizessen havi tízezer forintos egészségügyi hozzájárulást, a tehetősebbek pedig még ezen felül valamiféle jelképes jövedelemarányos járulékot is.

Minthogy manapság az országban sűrűn röpködnek a félig vagy teljesen sületlen adóreform-cipók, célszerű lehet, ha a fentebb vázolt alapelveken nyugvó új közteherviselési rendszert egy számszerű példán is ábrázoljuk. (Előrebocsátom, hogy a jövedelmekre vonatkozó konkrét számok a lehető legegyszerűbb megértés kedvéért kizárólag tájékoztató jellegűek.)

Az adóék kisimítása

Kiinduló feltételeim a következők:

- 1) emeljük fel a minimálbért 100 ezer forintra (ez nem túl szerencsés lépés, de a Medgyessy-féle káros örökséget másképp nem lehet felszámolni);
- 2) a nyugdíjjárulék esetében vonjuk össze a munkaadói és a munkavállalói terheket (ez csak részben bruttószítás, sokkal inkább technikai változás);
- 3) a nyugdíjjárulék mértéke legyen induló helyzetben 20 százalék, majd azon a ponton, amikor az SZJA 30 százalékosra emelkedik, ott csökkenjen 10 százalékra;
- 4) vezessünk be egy háromkulcsos személyi jövedelemadót 10, 20 és 30 százalékos kulcsokkal; a 10 százalék a minimálbér kétszereséig legyen érvényes;
- 5) alkalmazzunk tételes, havi 10 ezer forintos egészségügyi hozzájárulást, amit természetesen nem csak a munkajövedelemmel rendelkezők fizetnek;
- 6) a minimálbér feletti jövedelmeknél jelenjen meg egy 10 százalékos kiegészítő adó, amelyik főleg a táppénz és a mai rokkantnyugdíjak fedezetére szolgál;
- 7) számoljunk mindent havi alapon, elkerülendő egyrészt a nagy számokat, másrészt a 13. havi bér és nyugdíj problémáját.

Matematikailag könnyű belátni, hogyha a 30 százalékos SZJA-határkulcsot éppen ott vezetjük be, ahol az NYJ mértéke 20 százalékról jelesül 10 százalékra csökken, akkor az adóék továbbra is fokozatosan (bár egyre lassabban) közelít az 50 százalékhoz, miközben azt sohasem éri el. A megértéshez elegendő azt figyelembe venni, hogy noha az EHO súlya annál nagyobb, annak tételes jellege folytán; a közteher mértékében viszonylagosan egyre kisebb, az adóék ebből adódó csökkenését a minimálbér és annak kétszerese közötti jövedelemtartományban pontosan ellensúlyozza a KIA, míg az e fölötti jövedelmeknél pedig már több mint ellensúlyozza a KIA, továbbá a sávosan emelkedő SZJA együttes mértéke. Ugyanakkor éppen az EHO fix összege akadályozza meg azt, hogy az adóék valaha is elérje az 50 százalékot! Súlya a közteherben a jövedelmek emelkedésével lassan elenyészik, de mindig megmarad tényezőnek az adóék számításakor.

És ez nem véletlen. A fenti adórendszert úgy szerkesztettem meg, hogy leginkább optimálisan összehangolja azokat a sokszor keményen egymásnak feszülő közpolitikai alapelveket, amelyek a vitákban rendre felmerülnek.

Optimális közteherviselés

A munkára való ösztönzés szempontjából a legfontosabb követelmény, hogy az adóék

alacsony és viszonylag stabil legyen. Ez érdekli mind a munkaadót, mind a munkavállalót, amikor egyfelől a feketemunka világából a napvilágra emelkedik, másfelől, amikor érdekelteli a többletmunkában.

Vázolt adórendszerünk jól kielégíti ezeket a követelményeket. Egyrészt az adók minden munkavállaló esetében az 50 százalékos lélektani határ alá csökken. Másrészt az adók induló és felső határértéke között kicsi, maximum 10 százalékpontos, de az adófizetők zöme esetén annál jóval kisebb az eltérés. Harmadrészt az adók egyáltalán nem változik az arra legérzékenyebb jövedelemkategóriákban, jelesen a minimálbér és annak kétszerese között. Negyedrész az adók változása egyenletesen sima, azaz nincs hirtelen ugrás benne egyetlen magasabb jövedelemszintnél sem. Ennek még az is a haszna, hogy semmiféle bonyolult adójóváírásra nincs szükség.

Nem foglalkozom azokkal az értelmetlen kritikákkal, miszerint a 40 és 50 százalék között mozgó adók még mindig nagyon magas. Leszögezem, hogy az adórendszer legfontosabb feladata minden körülmények között az államháztartás bevételeinek stabil és kiszámítható előállítására. Ebből a szempontból nyilvánvaló, hogy az adók nem lehet tetszőlegesen alacsony. (Ha majd a költségvetés kiadási oldalát érintő szerkezeti reformok látványos eredményeket hoznak, és így nagyságrenddel csökken a költségvetés bevételi étvágya, akkor elgondolkozhatunk azon, hogy a szaporodó államháztartási megtakarításokat milyen mértékben és milyen szerkezetben adjuk vissza az állampolgároknak. Ez a kellemes helyzet egyelőre nem fenyeget bennünket.)

A második lényeges közpolitikai alapelv, hogy minél többen fizessenek mindenféle közterhet. A legális és illegális potyautasok együttes létszáma a lehető legkisebb legyen. Ez fontos mind a közteherviselés arányai, mind pedig a költségvetési bevételek szempontjából.

Példabeli adórendszerünk legalábbis a mai helyzethez képest, ebből a szempontból is előremutató. Egyrészt a minimálbéreseket visszahúzza az SZJA rendszerébe, ami érdemben javítja a népesség különböző csoportjai közötti közteherviselési arányokat. (Különösen, ha meggondoljuk, hogy a minimálbéresek közel fele a minimálbérnél valószínűleg jóval többet keres.) Másrészt megengedi, hogy sokkal többen fizessenek egyedileg kevesebb közterhet. Harmadrész ugyanazon okokból segít a költségvetési bevételek stabilan tartásában.

Harmadik alapelv, hogy az SZJA kulcsai sávosan emelkedjenek, mivel ezt a társadalmi szolidaritás megköveteli, de mégse emelkedjenek túl meredeken és túl gyorsan.

Három adókulccsal működő SZJA-rendszerünk optimálisan közelíti eme követelményeket. A 10 százalékos induló kulcs meglehetősen alacsony, csaknem jelképes, az igazán alacsony jövedelműeknél ez tényleg segít. A középső, 20 százalékos kulcs nincs távol az elsőtől, a 30 százalékos határkulcs pedig a középsőtől. Van indok azt elvárni, hogy a magas jövedelműek vállaljanak nemcsak abszolút tömegében, hanem viszonylagosan is magasabb közterhet. Rendszerünkben ugyanakkor nem büntetjük a magas jövedelműeket sem, ha többet kívánnak dolgozni. Nem feltétlenül támogatom tehát az egykulcsos személyi jövedelemadóra vonatkozó elképzeléseket. Úgy vélem, hogy néhány, enyhén emelkedő SZJA-kulcs esetén hatékonyabban érvényesül a társadalmi szolidaritás, és ebből mint láttuk, egyáltalán nem következik, hogy a munkára való ösztönzés és a versenyképesség szempontjából kulcsfontosságú adóknak is meredeken növekedőnek kellene lennie!

Lábjegyzetként említem, hogy a háromkulcsos, enyhén emelkedő terhet jelentő SZJA-rendszer elkerülhetővé teszi azt, ami az egykulcsos megoldás leggyengébb láncszeme, nevezetesen valamiféle adómentes minimum érvényesítését. Egykulcsos rendszerben ennek

az a logikája, hogy a terhelés legyen emelkedő annak ellenére, hogy mindössze egyetlen adókulcs van. Hátránya viszont az, hogy becsempészi a szociális elemet az adóztatásba. Nagyon nehéz igazságosan meghatározni, mi legyen a jövedelem adómentes minimuma, hiszen ez már függ az eltartottak számától stb. A tapasztalat azt mutatja, hogy a szociálpolitikai megfontolásokat legjobb az adórendszerrel teljes mértékben elválasztani.

Negyedik követelmény, hogy a közterhek azon fajtainál, ahol pénzbeli járadékra vagy természetbeni szolgáltatásra való jogosultság keletkezik, ott mindenki fizessen, aki erre a járadékra, illetve szolgáltatásra igényt tart.

Közteherviselési modellünk ennek a feltételnek is eleget tesz. Nyugdíjra igényt tartó polgárainknak muszáj lesz járulékot fizetni, sem a munkaadójuk, sem pedig a társadalom nem fog helyettük fizetni. A munkajövedelmek 20 százalékanak elvonása az időskori nyugdíj fedezetéül már nem kirívóan magas, de még nem üt túl nagy lyukat a felosztó-kirovó nyugdíjrendszer edényén. (Természetesen a költségvetési fenntarthatóság már most megkövetelné a felosztó-kirovó nyugdíjrendszer alapvető reformját, kívánatos modellként a svéd mintájú, névleges járulék-meghatározottságú rendszer bevezetését.) Viszont a lehető legélesebb egyértelműséggel szükséges érvényesíteni azt a párhuzamos alapértéket, hogy aki dolgozóként nem fizet nyugdíjjárulékot, annak idős korában nem lesz nyugdíja. Ne álmodozzon senki úgynevezett állampolgári nyugdíj valamikori bevezetéséről, hiszen ez fából vaskarika; a járulékfizetéssel megalapozott öregségi nyugdíj megszerzett váromány, hozzájárulással nem fedezett költségvetési kifizetés pedig csak segély lehet.

Ötödik közpolitikai megfontolásunk az, hogy a közteherviselés reformja illeszkedjen az egészségügy napirenden lévő, még nem teljesen kisiklott reformjához, segítse, ne pedig hátráltassa azt.

Ebből a szempontból mérföldkő lehet a tételes egészségügyi hozzájárulás kiterjesztése a 18 éven felüli népesség egészére, felemelése havi tízezer forintra és a szolidaritási alapon fizetett járulék 10 százalékra csökkentése.

A tételes, fix összegű egészségügyi hozzájárulás általános bevezetése óriási jelentőségű lenne, különösen, ha az egészségügyi szolgáltatók ennek fizetése híján tényleg nem láthatnák el a betegeket (kivéve természetesen az életmentő eseteket). Hihetetlen mértékben megerősítené az állampolgárok fizetési fegyelmét az, ha egészségbiztosítási bérletüket havonta meg kellene újítaniuk. Ez negatív ösztönzés, de nagyon erős és semmivel nem pótolható. Kiemelem, hogy a nyugdíjasok esetében is indokolt az új EHO bevezetése. Hiszen csak a nyugdíj esetében van értelme szerzett várományról beszélni. Öregségi nyugdíjat fiatalon nem kaphatunk, orvoshoz viszont gyakran elmegyünk, sőt esetenként még kórházi beavatkozásra is rászorulhatunk. Az időskori nyugdíjat fedező fiskális rendszer alapvetően nemzedékek közötti jövedelem-újraelosztást testesít meg. Az egészségbiztosítás felosztó-kirovó rendszere nem ilyen, legalább olyan mértékben tükröz nemzedékeken belüli újraelosztást, mint amennyire nemzedékek közöttit. Az egészséges a beteget, a jómódú a szegényt, a fiatal az időset mindenképpen támogatja. Ez akkor is így lenne, ha az EHO kizárólagos forrása lenne az egészségbiztosításnak, de a vázolt rendszerben nem ezt javaslom. Míg a tételes hozzájárulás nagyon jelentősen kiszélesítené a közteherviselésben részt vevők körét, addig a 10 százalékos kiegészítő biztosítás megtartja a szolidaritási elemet mindazok körében, akik a minimális bérnél többet keresnek. (Ugyanakkor, mint láttuk, a KIA bevezetése esetén sem növekszik az adóék a minimálbér kétszereséig, ami azt jelenti, hogy a nincs a modellben erős többlet-ösztönzés a minimálbéren való foglalkoztatás végett.)

A közteherviselési reform környezete

Természetesen a közteherviselés reformja egyáltalán nem korlátozandó az adóalanyok

körének szélesítésére, illetve a munkajövedelmekre számított adóék mértékének csökkentésére, növekedési sebességének csillapítására. Mint már jeleztem, szükség van a kivételek, kedvezmények lehetőleg teljes mértékű felszámolására (pl. a hazai cafetéria-rendszer, vállalati autók stb.). Ezzel egyidejűleg a vagyoadókat már érdemes átszabni azon az alapon, hogy a pénzbeli megtakarítások viszonylagos kedvezménye megmaradjon a nem pénzbeli, például ingatlanban megtettesülő befektetésekhez képest. Feltétlenül indokolt a vállalkozói és lakossági vagyont képező (kereskedelmi és lakáscélú) ingatlanok értékarányos adóztatása. Ez azután lehetővé tenné a hírhedt magyar találmány, az iparüzési adó eltörlését. A reform zárt logikája természetesen azt is megkövetelné, hogy mind a személyi jövedelemadókból, mind az ingatlanadókból származó bevétel teljes egészében a települési önkormányzatok jövedelmét képezze. Ez utóbbi viszont a maga részéről átfogó önkormányzati reformot feltételez a legalsó szintű önkormányzatok számának nagyságrendi csökkentésével és az önkormányzati szintek között a feladatok teljesen új megosztásával.

Fentiekkel pusztán jelezni kívántam, hogy a közteherreformja éles késsel hasít bele az államháztartás, valamint a gazdaság és a társadalom húsába, ezért az összefüggések gondos figyelembevétele elkerülhetetlen. A közteherreformja szűkebben vett reformja láthatóan hamar elvezet bennünket az államháztartás teljes szerkezeti átszabásának igényéhez. Noha a tudás és a tapasztalat biztosan megvan, hiányzik a politikai bátorság és a hitelesség. Vigyázzunk azonban, nehogy a közteherreformjából annak újabb félre-formálása süljön ki.

Nyugdíjjárulék: NYJ

Személyi jövedelemadó: SZJA

Tételes egészségügyi hozzájárulás: EHO

Kiegészítő (valódi szolidaritási) adó: KIA

100 ezer forint minimálbér az alábbi közterheket viseli:

$20\% \text{ NYJ} + 10\% \text{ SZJA} + 10\,000 \text{ Ft EHO} + 0 \text{ Ft KIA} = 40\,000 \text{ Ft közteher}$, ami mellett az adóék 40% (40 000 : 100 000)

200 ezer forint jövedelemnél a helyzet a következőképpen fest:

$20\% \text{ NYJ} + 10\% \text{ SZJA} + 10\,000 \text{ Ft EHO} + 10\,000 \text{ Ft KIA} = 80\,000 \text{ Ft közteher}$, vagyis adóék továbbra is 40%! (80 000 : 200 000)

300 ezer forint jövedelemnél magasabb az adóék, mert a minimálbér kétszeresét meghaladó jövedelemrészre az SZJA kulcsa már 20%:

$20\% \text{ NYJ} + 20\,000 \text{ Ft SZJA} + 100\,000 \times 20\% \text{ SZJA} + 10\,000 \text{ EHO} + 20\,000 \text{ Ft KIA} = 130\,000 \text{ Ft közteher}$, ami mellett az adóék már 43,3%

500 ezer forint jövedelemnél az adóék nyilvánvalóan tovább emelkedik, hiszen a 20%-os SZJA-kulcs súlya tovább növekszik:

$20\% \text{ NYJ} + 20\,000 \text{ Ft SZJA} + 300\,000 \times 20\% \text{ SZJA} + 10\,000 \text{ EHO} + 40\,000 \text{ Ft KIA} = 230\,000 \text{ Ft közteher}$, ahol az adóék 46%.

Végül 1 millió forint jövedelemnél a következő adódik:

$20\% \text{ NYJ} + 20\,000 \text{ Ft SZJA} + 800\,000 \times 20\% \text{ SZJA} + 10\,000 \text{ EHO} + 90\,000 \text{ Ft KIA} =$
480 000 Ft közteher, vagyis az adók 48%